

הדף של ספינה

אוצרות הדף היומי

צבי סופר

מ"ז:
**"רחץ לילה הראשון שמתה
 אשתו אמרו לו תלמידיו
 לימדתנו רבינו שאכל אסור
 מלרחוץ, אמר להם איני כשאר
 כל אדם אסטניס אני"**

ששת נשמותיו של רבן גמליאל

דבר פלא מצינו בספר ליקוטי שושנים למקובל האלוקי רבי שמשון מאוסטרפליא ז"ע שכתב: "איתא במקובלים שרבן גמליאל היה מעובר מן ששה נשמות שהם נשמות אברהם אבינו ע"ה מצד שהיה לו הקליפה אודות ישמעאל בנו, ונשמת נחום האלקושי, ונשמת יהודה בן יעקב, ונשמת רב סחורה, ונשמת רב טביומי, ונשמת רב סימון, לכן רחץ רבן גמליאל לעולם כדי לתקן ולכפר נשמות אלו וכו'. ע"כ. ולדעתי שזהו סוד המשנה בברכות פרק ב': רחץ רבן גמליאל לילה ראשונה שמתה אשתו, אמרו לו תלמידיו למדתנו רבינו שאכל אסור לרחוץ, אמר להם איני כשאר כל אדם, אסטניס אני. אסטני"ט נוטר"קן אברהם, סחורה, טביומי, ונחום, יהודא, סימון, והעניין פלא". ולפי זה כתבו המפרשים שרבן גמליאל לא רחץ רחיצה סתם, אלא טבל ובטבילתו פעל לתיקון הנשמות הנ"ל.

**"אין טבי עבדי כשאר כל
 העבדים, כשר היה"**

הקשר בין טבי לחם בן נח

מרבן החיד"א בספר 'דבש לפי' (מערכת ט' אות ז') כתב: "טבי עבדו של רבן גמליאל היה גלגול חם, הברור מהטוב שבו ולכן נקרא טבי. ערכי הכנויים מהרמ"ז ז"ל. ואפשר לרמוז כי טבי הוא בגימטריה כ' עם הכולל וזה הכ' נכנס באמצע אותיות חם והיה חכם. וכך אמר רבן גמליאל כי טבי היה תלמיד חכם".

ועל פי זה פירש רבנו הגרי"ח בספר 'בן יהודיע' במסכת בבא קמא (דף עד:), על מה

הקדוש ברוך הוא בגילוי ראש. ומביא מרבן רבינו יוחנן בן זכאי שהקדים שלום לכל אחד ואפילו לגוי והיינו כיון שיש כאן צד להתיר מטעם ספק ספיקא, ספק שמא הלכה כת"ק (בפי"ד דמסכת סופרים) שסבירא ליה דמותר לומר אזכרה בראש מגולה, וספק שמא שלום לא חשיב אזכרה. ומביא שם ביביע אומר את דברי החזון איש (הל' שביעית סי' יב ס"ק ט) דיש לחכמים לשקול הליכותיהם בפלס כדי שלא לגרום מכשולים גדולים יותר ע"ש והכא נמי כאן, ולכן התיר רבי"ז לעצמו לנהוג כן מפני השלום, עכת"ד.

**"גדולה הבטחה שהבטיחן
 הקב"ה לנשים יותר מן האנשים
 וכו' נשים במאי זכיין באקריוי
 בנייהו לבי כנישתא ובאתנויי
 גברייהו כי רבנן ונמרין
 לגברייהו עד דאתו מבי רבנן"**

מדוע ההבטחה לנשים גדולה יותר

ביאר הגאון הנצי"ב בספרו 'מרומי שדה' שגדולה ההבטחה שהבטיחן הקב"ה לנשים היא משום שהן מקבלות שכר על החזקת התורה, ואין נענשות על הביטול תורה בשעה שבעליהן מתבטלים, משום שהוא שלא מרצונן של הנשים, מה שאין כן האיש על אף ששכר עמלו בתורה גדול עד מאוד, אבל נתבע הוא על ביטול תורה ששקול כנגד כולם. ועל דרך זה כתב המהרי"ט אלגאזי בספרו קדושת יו"ט (דף פג.) דפעמים יש שהאנשים מתבטלים מחמת ייסורים שבאו עליהן ואין להם שכר באותה שעה אלא כפועל בטל, אך הנשים המעשות את בעליהן, אף בזמן שבעליהן בטלים ייקחו חלק שלהם, דהלא השתדלו ועשו את כל המוטל עליהן לעשות, ולמה יגרע חלקן.

ובאמת שכן כתב גם המהר"ש פרימו (דפוס קושטא ת"ה, דרוש לפרשת בהר כו, ג), לעניין המחזיק ביד מי שאינו לומד לשמה, שמקבל המחזיק שכרו משלם גם אם הלומד לא למד

דאיתא התם שרבן גמליאל סימא את עין טבי עבדו: "נראה לי בס"ד על פי מה שכתב הגאון חיד"א ז"ל, בדבש לפי, בשם הרמ"ז ז"ל, דטבי עבדו של רבן גמליאל היה גלגול חם, והיה הברור מהטוב שבו, ולכן נקרא טבי עכ"ל, וידוע דהכתוב תלה עוון חם בראיתו, דכתיב (בראשית ט' כ"ב) "וירא חם אבי כנען את ערות אביו, ויגד לשני אחיו בחוץ", ושיבח את אחיו בראיה, דכתיב (שם שם כ"ג) "ויכסו את ערות אביהם ופניהם אחרנית וערות אביהם לא ראו", לכן נתגלגל הדבר עתה, שסימא רבן גמליאל את עיניו לכפר על אותו גלגול, ולכן נקרא טבי אותיות יבט, ודו"ק".

**"אמרו עליו על רבן יוחנן בן
 זכאי שלא הקדימו אדם שלום
 מעולם ואפילו נכרי בשוק"**

מה רבותיה של רבי"ז

הקשה הרב סמיכת חכמים ז"ל בשם הב"ח דנפסק בשו"ע יו"ד (ס' קמח סעיף י) דאסור לכפול שלום לעכו"ם לעולם. לפיכך טוב להקדים לו שלום כדי שלא יתחיל העכו"ם ויצטרך לכפול לו שלום. ע"כ. ואם כן מה רבותיה דרבן יוחנן בן זכאי שהקדים שלום לעכו"ם, והרי זה מעיקר הדין כנפסק בשו"ע כדי שלא יצטרך להכפיל לו שלום וכל אדם חייב לנהוג כן. וכעין זה הקשה בשו"ת באר שבע (ס' נט).

בט"ז שם כתב ליישב בב' אופנים: תירוץ אחד דיש לומר דרבן יוחנן בן זכאי דרש בשלום גם נכרי שאינו מכיר וידע שלא יתחיל לדרוש בשלומו ולכן נקט אפילו נכרי "בשוק". עוד תירוץ דאין איסור להכפיל רק כשאומר לו בלשון "שלום" שהוא שמו של הקדוש ברוך הוא, ורבי"ז היה יכול לענות בלשון אחר.

ומרבן רבינו זצ"ל בשו"ת יביע אומר (חלק ו או"ח סי' טו) דן אם מותר לאדם להקדים שלום לאדם שמכירו, ואותו אדם הולך בגילוי ראש ויש כאן חשש מכשול כיון שאותו אדם יענה לו גם כן בחזרה 'שלום' שהוא שמו של

לשמה, והביא לזה ראייה מדברי הגמ' הנ"ל דגדולה הבטחתן של הנשים וכו' וסיים "האיש פעמים עוסק שלא לשמה ואבד שכרו, ואם לא זכה נעשית לו סם המוות, לא כן האשה לא אבדה שכרה, כיון שהיא כיוונה לשם שמים, ואם הוא עשה שלא כהוגן מה היה לעשות יותר".

יח.

"לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו וקורא ואם עושה בן עובר משום לועג לרש חרף עושהו"

איך אנו קוראים תהילים ומשניות בבית העלמין

מרן רבינו זצ"ל בספרו חזון עובדיה על הלכות אבלות (ח"ג עמ' ר"א) כתב: "המבקרים בבית הקברות, וקוראים תהלים או ששונים כמה משניות ליד הקברות, יאמרו לפני כן "לעילוי נשמת כל מתי ישראל הקבורים כאן, ובפרט לפלוני בן פלוני הקבור כאן". ובזה יהיה מותר לקרות ולשנות, מפני שזה נעשה לכבודם, ואין בזה משום לועג לרש. הא לאו הכי אין לקרות ולשנות בבית הקברות משום לועג לרש. כמ"ש הרמ"א בהגה (ר"ס שסח). וע' בשו"ת מהר"י הכהן מה"ת (סוף סימן מח) שכתב, שאין להתיר ללמוד משניות לכבודו של המת או לעילוי נשמתו, שיש בזה משום איסור לועג לרש בגלל המתים האחרים ששוכבים שם. ע"ש.

"אולם הגאון הנצי"ב בספר העמק שאלה (פר' חיי שרה שאלתא יד אות ו), כתב, שהמנהג לומר קדיש בתוך ד' אמות לקבר סמוך לו ממש, והטעם מפני שנהגו להעמיק הקבר יותר מעשרה טפחים, והווי רשות בפני עצמה, כדאמרינן בברכות (כה), שאם היה מקום גבוה עשרה טפחים או נמוך עשרה טפחים יושב בצדו וקורא ק"ש. ואין בית הקברות חמור יותר ממת המונח גלוי גבוה או נמוך מעשרה טפחים. ובלאו הכי כל שאומר שהוא לומד לעילוי נשמת כל מתי ישראל, לית לן בה, דהוי כמו שאמרו בב"ק (טז): שהושיבו ישיבה על קברו. וכתב הרמ"ה, שכל שעושים לכבודו שפיר דמי. גם בתשובת הר"י בן מיגאש (סי' מז) כתב, דהייא דאמרינן (בברכות יח). לא יהלך אדם בבית הקברות וס"ת בזרועו וקורא, משום לועג לרש, היינו כשהעוסקים בתורה אינם מתכוונים לעשות לו כבוד, אלא לעסוק בתורה להנאת עצמם וכו'. ע"ש. וכ"כ מרן בש"ע יו"ד (סי' שסז ס"ג), שלא יהלך אדם בבית הקברות וספר תורה בזרועו ויקרא בו, או יתפלל, והוא הדין שגם בעל פה אסור "א"כ לומד לכבוד המת". ע"ש. וכ"כ בברכי יוסף (סי' שדמ סק"ז), שכן נהגו בכל תפוצות ישראל ללמוד על הקבר למנוחתו ולעילוי נשמתו".

י"ח:

"אמר להו בעינא אנא אמרו ליה אנא טובא אינא הכא, אמר להו בעינא אנא בר אנא, אמרו ליה אנא בר אנא נמי טובא אינא הכא, אמר להו בעינא אנא בר אנא אנוה דשמואל"

איך קרא שמואל בשם אביו

הנה כפי שפירש רש"י, 'אבא' היה שם אביו של שמואל ואם כן קשה כיצד קרא שמואל בשמו וכן הקשו כמה מהמפרשים ובהם הגאון רבי עקיבא אייגר. ובספר 'שם משמעון' כתב לתרץ שאין גבהות לפני המקום, וכמו שכתב

מרן החיד"א בברכי יוסף (יו"ד סי' ר"מ) שכאשר מתפלל על אביו אין צריך לומר רפא לאבי מורי וכו', אלא אומר את שמו, והכי נמי כאן שאביו של שמואל יושב בישיבה של מעלה אין גבהות באותה עעה ויכול לקוראו בשמו. ע"כ. ומרן רבינו זצ"ל בספרו מאור ישראל בסוגיה כאן, דחה התירוץ הזה וכתב דליתא, ולא דמי למתפלל לפני הקב"ה, שאז שייך לומר אין גבהות לפני המקום, אבל כאן הרי יש עליו חיוב לכבדו גם לאחר מיתה ואפילו אם הוא יושב בישיבה של מעלה, אלא היינו טעמא הכא שלשון אבא הוא לשון חשיבות ודרך כבוד, וכמ"ש התוס' ישנים (יומא פז). ובתוספות ר"י חסיד (ברכות ס:). וציין למה שכתב בשו"ת יביע אומר (ח"א, חיו"ד סי' יח אות ג, וח"ב חיו"ד סי' טו).

"פועלים שהיו עושים מלאכה אצל בעל הבית" (ט"ז).

האם מלמד תינוקות פטור מתענית ציבור

הגאון רבי יוסף ידיד הלוי, שהיה אב"ד יוצאי חאלב - ארם צובא בירושלים, דן בספרו שו"ת 'ימי יוסף' (סימן ט), האם על תלמידי חכמים ומלמדי תינוקות לצום ולהתענות בתענית ציבור כעשרה בטבת, או שמא כיון שהצום גורם להם למעט במלאכת שמים, אינם צריכים להתענות.

ומביא הגר"י ידיד הוכחה מסויגין. דהנה בסוגייתנו אמרו שהפועלים העובדים אצל בעל הבית אינם מברכים המוציא לפני סעודתם וכן מקצרים בברכת המזון ומברכים רק ברכת הון וברכת גודה לך בה משולבת גם ברכת ובנה ירושלים, כדי שלא יתעכבו ויגזלו את בעל הבית.

והלא במקרה הזה בעל הבית ידע עוד קודם ששכרם, שבמהלך העבודה יהיה עליהם להפסיק על מנת לאכול, וניתן היה לומר שעל דעת כן שכרם ומוחל להם על הזמן שיצטרכו כדי לברך ברכות הנהנין כתיקונן. ומכך שאמרו חז"ל שעליהם לקצר בברכותיהם, מוכיח הגר"י ידיד כי אין בעל הבית מוחל כיון שיש לו הפסד, ולפיכך אף לגבי מלמד תינוקות יש לומר כן, שאף ששוכרו ידעו על ימי הצומות העתידיים לבוא מכל מקום הם מקפידים על מיעוט הלימוד בימי הצום, ומשום פסידא שלהם אינו יכול להתענות אף לא בתעניות ציבור. ובשו"ת ימי יוסף חותם את דבריו שכן נראה להלכה אך לא למעשה.

ומרן רבינו זצ"ל בשו"ת יביע אומר (חלק ב' חאו"ח סימן כ"ח) חולק על כך וכותב: "וזוהו ודאי דבר תימא לומר שכל הפועלים והפקידים יהיו פטורים מתענית צבור. והן אמת כי אמרו בירושלמי (פ"ז דדמאי ה"ג), גבי שכיר, שלא ירעיב עצמו, ולא יסגף עצמו, מפני שהוא ממעט במלאכתו של בעה"ב. רבי יוחנן אזל לחד אתר אשכח ספרא איינוס (שמצא מלמד תינוקות שהיה מעונה. פ"מ). אמר להו מהו כן, אמרו ליה ציימ, א"ל אסור לך, ומה אם מלאכת בשר ודם את אמר דאסור, מלאכתו של הקדוש ברוך הוא לא כ"ש. ע"כ. ומבואר שאסור למלמד תינוקות וכן לשכיר להתענות. וכן פסק הרמ"א בחו"מ (סי' שלג ס"ה). וכ"כ בס' חסידים (סי' תריז). ע"ש.

"אולם כל זה אינו אלא כשמתענים תענית יחיד, אבל בתעניות צבור פשיטא דמחייבי. ואדעתא דהכי שוכרם בעל הבית, ואין בזה חשש גזל כלל. ואין לנו להקל בפועלים אלא מה שאמרו חכמים. וכל שכן האינדא דלא קפדי כלל. וכן פסק בש"ע או"ח (סי' קצא ס"ב), דהאינדא לעולם מברכים (הפועלים) כל ד' ברכות, שאין דרך בני אדם עכשיו להקפיד בכך, ומסתמא אדעתא דהכי שוכרים פועלים שיברכו כל ארבע ברכות כתקנתם. עכ"ל. ומינה לדין תעניות צבור שבודאי צריכים להתענות, ואין בזה שום קולא, משום חשש גזל. וה"ה לענין מלמד תינוקות, וכן ת"ח".

לאסוקי שמעתתא